

Το παιδικό οικολογικό βιβλίο ένα άριστο μέσο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αγωγής

Αλίκη Καζταρίδου

Σχολική Σύμβουλος Π.Ε. Καστοριάς
alechatzi@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παιδική λογοτεχνία με τη συγκινησιακή της γλώσσα, αγκαλιάζοντας τα παιδιά και παίζοντας μαζί τους, μπορεί να επηρεάσει την καρδιά και το νου τους και να συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση στάσεων και συστήματος αξιών. (Αναγνωστόπουλος & Δελώνης, 1986, Κατσίκη-Γκίβαλου κ.ά, 2008) Αναντίρρητα, τα παραμύθια και οι ιστορίες, με τη δύναμη που έχουν να μαγεύουν και να γοητεύουν, μπορούν ευκολότερα και αποτελεσματικότερα να εξοικειώνουν και να ευαισθητοποιούν το παιδί, στα περιβαλλοντικά ζητήματα και να το παρακινούν σε περιβαλλοντικά υπεύθυνα συμπεριφορά.

Στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί η σημασία του παιδικού οικολογικού βιβλίου ως μέσου διδασκαλίας περιβαλλοντικών αξιών. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται αναφορά στην εξέλιξη του ιδεολογικού περιεχομένου των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας (π.λ) με οικολογική θεματική, από τη μεταπολίτευση και μετά, και παράλληλα προσδιορίζονται τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να πληροί η εν λόγω λογοτεχνική παραγωγή. Ακόμη τονίζεται η ανάγκη διδασκαλίας ολόκληρου του λογοτεχνικού έργου και όχι αποσπασματικά και ενδεικτικά αναπτύσσεται ένα σχέδιο διδασκαλίας για το μυθιστόρημα της Λίτσας Ψαράτη «ανάσες και ψίθυροι του δάσους», προτείνοντας τεχνικές επεξεργασίας που θα βοηθήσουν το παιδί να κατακτήσει αβίαστα και με ευχάριστο τρόπο τα νοήματα, τις ιδέες και την αισθητική του κειμένου.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Διδακτική μεθοδολογία και προτάσεις

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: περιβαλλοντική εκπαίδευση, παιδικό οικολογικό βιβλίο, τεχνοκεντρική-οικοκεντρική αντίληψη, τεχνικές επεξεργασίας ολόκληρου λογοτεχνικού κειμένου

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τα αυξημένα περιβαλλοντικά ζητήματα κέντρισαν το ενδιαφέρον πολλών συγγραφέων και από τη μεταπολίτευση και μετά, τα αφηγήματα με οικολογικό περιεχόμενο έχουν τη μεγαλύτερη ποσοτικά παρουσία στον χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. (Καρακίτσιος,2005) Το ερώτημα, ωστόσο που εγείρεται, είναι κατά πόσο αυτά ακολουθούν το λογοτεχνικό κανόνα ή έχουν εμφανή διδακτισμό.

Ο Παπαδάτος (2003) στη λογοτεχνική αυτή παραγωγή, διακρίνει δύο φάσεις, οι οποίες έχουν διαφορετικό ιδεολογικό περιεχόμενο, ακολουθώντας ουσιαστικά και την εξέλιξη του οικολογικού κινήματος. (Φλογαΐτη,1993, Ιατρού& Μαρδίρης, 1996,

Γεωργόπουλος, 2002) Η πρώτη αφορά την περίοδο (1975-1990), κατά την οποία επικρατεί η τεχνοκεντρική αντίληψη για τη φύση και το περιβάλλον. Στο στάδιο αυτό η οικολογική σκέψη, αλλά και η κοινωνική πρακτική που συνδέεται με αυτή, βρίσκονται ακόμη σε πρωταρχικό στάδιο ανάπτυξης του τοπίου. Έτσι, την περίοδο αυτή τα βιβλία π.λ που διαπραγματεύονται περιβαλλοντικά θέματα, στην πλειοψηφία τους, έχουν έντονα τη λογική της φυσιολατρίας με την έννοια της διατήρησης του υπάρχοντος φυσικού περιβάλλοντος. Η λύση στα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι του τύπου να βάλουμε π.χ. φίλτρα στα εργοστάσια. Οι αλλαγές στο περιβάλλον έχουν επιφανειακό χαρακτήρα και δεν αγγίζουν την ανάγκη για βαθύτερη αλλαγή στις σχέσεις ανθρώπου-φύσης, και τη σύνδεση του οικολογικού με το κοινωνικό πρόβλημα. Η δεύτερη φάση αφορά την περίοδο μετά το 1990 και μέχρι σήμερα, όπου παρατηρείται ποιοτική βελτίωση στο περιεχόμενο, με ανανέωση των θεμάτων και στροφή προς την οικοκεντρική αντίληψη, στην οποία, παρά τις πολλές αποχρώσεις, όλες συγκλίνουν στη συλλογιστική ότι ο άνθρωπος πρέπει να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με τη φύση. Πρέπει, αποδεχόμενος την εξελικτική λειτουργία των οικοσυστημάτων, και μέσω διαδικασιών εσωτερικής αλλαγής και κριτικής στάσης, να συνεργάζεται μαζί της, να την σέβεται και όχι να θέλει να την κυριαρχήσει καταστρέφοντάς την.

Αναμφίβολα, τα οικολογικά παιδικά βιβλία είναι σημαντικό να υπηρετούν παιδαγωγικούς στόχους και να συντελούν στην ομαλή ανάπτυξη του παιδικού ψυχισμού. (Δερμιτζάκης, 2002) Δεν χρειάζεται να κινδυνολογούν ούτε να συνθηματολογούν αλλά να αποπνέουν αισιοδοξία. Οπωσδήποτε, με έμμεσο τρόπο, να τονίζεται η αλληλένδετη σχέση ανθρώπου – φύσης και η αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε όλους τους οργανισμούς του πλανήτη. Για την Κανατσούλη (2005) είναι σημαντικό να αναδεικνύεται η «μαγεία της Φύσης που είναι ανανεωτική, που αναγεννά, που αέναα δημιουργεί» γιατί στην αποκάλυψη αυτής της μαγείας, βρίσκεται ουσιαστικά ο πυρήνας της οικολογικής συνείδησης.

Στα ανθολόγια και στα βιβλία της γλώσσας του δημοτικού σχολείου υπάρχουν πάρα πολλά λογοτεχνικά κείμενα με περιεχόμενο περιβαλλοντικό, που έμμεσα διαπαιδαγωγούν, αναπτύσσουν το ενδιαφέρον για το περιβάλλον, τη διατήρηση και την προστασία του. Η διδασκαλία ωστόσο ενός λογοτεχνικού έργου δεν πρέπει να περιορίζεται σε μια επιφανειακή ανάγνωση ούτε να αποτελεί υλικό και βάση για γραμματικές ή συντακτικές ασκήσεις. Είναι ανάγκη να υποστηρίζεται από ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες, που αφορούν στις τέχνες όπως είναι η ζωγραφική, η μουσική, το θέατρο κ.λπ.. (Αναγνωστοπούλου 2002) Γι' αυτό και πολλοί στοχαστές από το χώρο της παιδαγωγικής και της εκπαίδευσης στην τέχνη, υποστηρίζουν την ενσωμάτωση της αισθητικής εμπειρίας στη μαθησιακή διεργασία (π.χ. Dewey, 1934 [1980], Efland, 2002). Η λογοτεχνία, ως έργο τέχνης, όταν προσεγγιστεί με συστηματικό τρόπο (αισθητική εμπειρία), εμπλουτίζει τη μάθηση με διαστάσεις κριτικές, στοχαστικές και συναισθηματικές και έτσι η γνώση ολοκληρώνεται. (Kokkos, 2010)

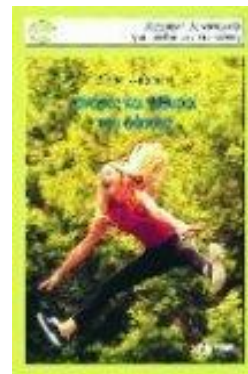
Ακόμη, η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού έργου είναι ένα προσωπικό θαυμαστό ταξίδι που φέρνει σε άμεση επικοινωνία τον αναγνώστη με το κείμενο και το συγγραφέα. (Κατσίκη-Γκίβαλου, 1997) Για να αποτελεί όμως πηγή απόλαυσης και να γίνεται πραγματικά κατανοητό, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για έργο της παιδικής λογοτεχνίας, είναι καλύτερα να προσεγγίζεται στην ολότητά του και να μη διδάσκεται

αποσπασματικά. (Μπουλούμπασης,2001, Φρυδάκη,2003) Αποσπασματική προσέγγιση δεν γίνεται άλλωστε σε καμία άλλη μορφή τέχνης γιατί δημιουργούνται παρανοήσεις. Έτσι, στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2011), στο οποίο βασικός σκοπός της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι «η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό», προτείνεται να αξιοποιούνται για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, εκτός από τα κείμενα των Ανθολογίων, ακέραια λογοτεχνικά βιβλία, ακολουθώντας το μοντέλο των τριών φάσεων, πριν, κατά και μετά την ανάγνωση του βιβλίου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στη συνέχεια προτείνουμε ενδεικτικά ένα σχέδιο διδασκαλίας για το μυθιστόρημα της συγγραφέα Λίτσας Ψαραύτη «ανάσες και ψίθυροι του δάσους». (Ψαραύτη,2000) Πρόκειται για ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα,

που επιδιώκει να προκαλέσει το ενδιαφέρον και το σεβασμό του νεαρού αναγνώστη για τη φύση αλλά και τη ζωή. Είναι γραμμένο για γνωστικούς περισσότερο σκοπούς, ωστόσο υπερτερεί το λογοτεχνικό στοιχείο. Στο βιβλίο αυτό εκφράζεται έντονα η ανησυχία της συγγραφέα για το φυσικό περιβάλλον που διαρκώς καταστρέφεται από την αλόγιστη χρήση του ανθρώπου, παράλληλα όμως μιλάει για την αποξένωση των ανθρώπων και τις τεράστιες κοινωνικές ανισότητες. Είναι από τις εκδόσεις Πατάκη, 2000, Συλλογή Περιστερία, και έχει τιμηθεί με το Α΄ βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.

Στο βιβλίο περιγράφονται οι καλοκαιρινές διακοπές 12 παιδιών, προερχόμενα από κάποια μεγαλούπολη, που με το δάσκαλό τους επισκέφθηκαν έναν Εθνικό Δρυμό. Εκεί γνωρίζουν επιστήμονες ενός κέντρου ερευνών και με τη βοήθειά τους, ανακαλύπτουν τη φύση. Μελετούν φωλιές πουλιών, τις σχέσεις των ζώων μεταξύ τους, παίρνουν μέρος σε διαγωνισμό, ακούν ιστορίες για χελώνες, μιλούν για διάφορα έντομα. Ζουν όμως μια περιπέτεια που θα μπορούσε να κοστίσει τη ζωή τους. Λίγο προτού φύγουν, ένα παράξενο και ανεξήγητο γεγονός τους βάζει όλους σε πολλές σκέψεις. Οι περιπέτειες, τα απρόοπτα, οι εμπειρίες διαδέχονται η μια την άλλη, κι όταν οι διακοπές τελειώνουν, θα είναι τελείως διαφορετικά παιδιά, θα αγαπήσουν το δάσος, θα έχουν γίνει πιο σοφά, πιο ευαίσθητα, πιο ώριμα και ελεύθερα, γεμάτα αισιοδοξία και αγάπη για τη ζωή.

Διδακτική μεθοδολογία

Το εν λόγω βιβλίο μπορεί να αξιοποιηθεί σε ένα project φιλαναγνωσίας με θέμα το περιβάλλον, ως κεντρικός άξονας, γύρω από τον οποίο θα συνεξεταστούν και άλλα σχετικά κείμενα. Το πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί στην Ευέλικτη Ζώνη στις Δ΄, Ε΄, Στ΄ για ένα δίμηνο περίπου και θα ήταν καλό κάθε μαθητής να είχε το δικό του βιβλίο. Είναι σημαντικό για τους στόχους και τις δράσεις του εν λόγω προγράμματος να ενημερωθούν και οι γονείς και επιπλέον στη βιβλιοθήκη της τάξης θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν και άλλα βιβλία σχετικά με το περιβάλλον, τα οποία θα μπορούσαν να διαβαστούν με τη μορφή της σκυταλοδρομίας. Η διδασκαλία του παραπάνω λογοτεχνικού έργου έχει ως σκοπό την αισθητική και γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού, την εκπαίδευσή του για το περιβάλλον και γενικότερα την αγωγή του στον πολιτισμό και τις αξίες της φύσης. Θα αξιοποιηθούν οι

μαθητοκεντρικές μέθοδοι της ομαδοσυνεργατικής και της μεθόδου project, που διευκολύνουν με ομαλό τρόπο την ένταξη της ανάγνωσης ολόκληρου λογοτεχνικού βιβλίου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον οι μέθοδοι αυτές ενισχύουν την ενεργό συμμετοχή, την προσωπική έκφραση, κινητοποιούν και τους πιο αδύνατους και αδιάφορους μαθητές και ικανοποιούν πολλές και διαφορετικές ανάγκες μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας σε κλίμα συνεργασίας, επικοινωνίας και σεβασμού της διαφορετικότητας. Ταυτόχρονα θα αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ για να προωθηθούν νέες μορφές συνεργασίας των μαθητών (μέσω wiki) και να γίνει επεξεργασία και παρουσίαση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων. Επειδή ακόμη, η λογοτεχνία είναι ένα παιχνίδι φαντασίας, ένα παιχνίδι με τις λέξεις, η διδασκαλία της, πρέπει να διαπνέεται και να διαχέει το πνεύμα του παιχνιδιού.

Φάσεις της διδασκαλίας

Πριν την ανάγνωση: 2-4 ώρες

Επειδή το βιβλίο αναφέρεται στο δάσος, μπορούμε να διακοσμήσουμε την αίθουσα με εικόνες που σχετίζονται με τη ζωή στο δάσος και τη φύση, να δούμε ένα σχετικό ηλεκτρονικό ή έντυπο λεύκωμα φωτογραφιών ή κάποιο βίντεο, να ακούσουμε τραγούδια, να διαβάσουμε ποιήματα και παραμύθια ή κάποια σύντομα κείμενα από τον τύπο ή από βιβλία κυρίως πληροφοριακού και όχι λογοτεχνικού χαρακτήρα. (π.χ. τουριστικούς οδηγούς, ενημερωτικό υλικό φυσιολατρικών συλλόγων κ.λπ.). Τα παραπάνω δίνουν το έναυσμα για μια εισαγωγική συζήτηση για τη ζωή στο δάσος, συμβάλλουν στην ανάδειξη της προηγούμενης γνώσης, δίνουν ευκαιρία για έκφραση προσωπικών βιωμάτων και εμπειριών. Πριν την ανάγνωση του βιβλίου, γίνεται επίσης μια πρώτη προσέγγιση στα βιβλιογραφικά του στοιχεία. Συζητείται και σχολιάζεται το εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο, η συγγραφέας, ο εκδοτικός οίκος, ο τίτλος, η τιμητική διάκριση. Γίνεται διαισθητική ερμηνεία του όρου ‘εθνικός δρυμός’ που αναγράφεται στο οπισθόφυλλο και ακολούθως τα παιδιά διαβάζουν την ερμηνεία στο λεξικό τους, και εντοπίζουν στο χάρτη της Ελλάδας τις περιοχές με τους εθνικούς δρυμούς. Στο στάδιο αυτό θα μπορούσε να γίνει και κάποιας μορφής μικρή έρευνα ατομική ή ομαδική με αναζήτηση άρθρων στον τοπικό ενδεχομένως τύπο, για κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα και επεξεργασία και παρουσίασή τους ή κάποια μελέτη πεδίου, επίσκεψη π.χ σε ένα κοντινό δάσος για αναγνώριση βασικών χαρακτηριστικών του δασικού οικοσυστήματος. Με γέφυρα την τελευταία φράση από τον επίλογο του βιβλίου ‘ Ίσως μια μέρα ξαναγυρίσουμε στο γαλάζιο πλανήτη, τη Γη... Ίσως...’ σε συνδυασμό και όλων των παραπάνω τα παιδιά καλούνται να κάνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του βιβλίου. Με τις παραπάνω δράσεις αναμένεται οι μαθητές να εξοικειωθούν με τις βασικές έννοιες και τα ζητήματα που θα συναντήσουν διαβάζοντας το βιβλίο, ώστε να προβληματιστούν και να τους δημιουργηθούν ικανά ερωτήματα προς επεξεργασία.

Η ανάγνωση του βιβλίου (8-10 ώρες για τις δραστηριότητες στο σχολείο)

Είναι καλό το βιβλίο να διαβαστεί ολόκληρο από τον ίδιο το μαθητή σε προσυμφωνημένο εύλογο χρόνο (1-2 εβδομάδες) στο σπίτι του, για να αναπτυχθεί ανάμεσά τους μια ιδιαίτερη προσωπική σχέση, που ευνοεί αποτελεσματικότερα την επικοινωνία με το κείμενο και το συγγραφέα. Η χρήση ημερολογίου, όπου θα σημειώνονται σκέψεις, ερωτήματα και συναισθήματα θα ενισχύσουν τη σχέση αυτή. (Καρτσάκης, 2014) Αφού ολοκληρωθεί η ατομική ανάγνωση, η συνάντηση με το βιβλίο θα συνεχιστεί στο σχολείο για να ερμηνευθεί με τους συμμαθητές και το

συναναγνώστη δάσκαλο μέσα από ποικίλες ομαδικές δημιουργικές και παιγνιώδεις δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες αυτές είναι καλό να διεγείρουν το ενδιαφέρον των παιδιών, να το εμπνέουν και να το γοητεύουν, να του δίνουν χαρά, να απελευθερώνουν την ψυχή και τη φαντασία του, να αξιοποιούν τα βιώματα και τα συναισθήματά του και να το οδηγούν σε λόγο κριτικό και δημιουργικό. Έτσι, θα κατακτηθούν αβίαστα και με ευχάριστο τρόπο τα νοήματα, οι ιδέες και η αισθητική του κειμένου. (Ποσλιανέκ, 1996, Γκίβαλου-Κατσίκη, 1997) Με την αρχική λοιπόν προσωπική επαφή και μετέπειτα με την προσεκτική παρατήρηση μέσω στοχευμένων ερωτήσεων (κλειστές και ανοιχτές) από το δάσκαλο αλλά και τους συμμαθητές και πλήθος δημιουργικών δραστηριοτήτων, το διάβασμα του βιβλίου θα γίνει για τα παιδιά ένα απολαυστικό ταξίδι.

Περιγραφή δραστηριοτήτων

- Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες, κατά προτίμηση ανομοιογενείς των 3-4 μελών για λειτουργικούς και παιδαγωγικούς λόγους και κάθε ομάδα αναλαμβάνει να παρουσιάσει στην τάξη ορισμένα κεφάλαια του βιβλίου. Αναφέρονται στα πρόσωπα, στην τοπογραφία, στο χρόνο εκτύλιξης της δράσης, στα σημαντικότερα γεγονότα, στον κεντρικό νοηματικό άξονα γύρω από τον οποίο πλέκονται τα γεγονότα, στην κατάληξη της κάθε ιστορίας, και διατυπώνουν προτάσεις και πιθανές λύσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ήρωες. Η κάθε ομάδα σχολιάζει επίσης τον τίτλο του βιβλίου, τον αλλάζει, διατυπώνει άλλες επικεφαλίδες για κάθε κεφάλαιο, σχολιάζει τον επίλογο. Όλες οι απαντήσεις των παιδιών γίνονται αποδεκτές.

- Θα είχε ενδιαφέρον να συμμετέχουν οι ίδιοι οι μαθητές στην ενδοκειμενική δράση με την απόδοση διάφορων ρόλων. Οι ομάδες επιλέγουν να ταυτιστούν με κάποιους ήρωες της ιστορίας και να αιτιολογήσουν την επιλογή τους (ποιος θα ήθελες να ήσουν και γιατί ή π.χ. αν ήσουνα στη θέση των χωρικών, ή των οικολόγων, τι θα έκανες; Αν ήσουνα στη θέση του κυνηγού ή του δασοφύλακα πώς θα συμπεριφερόσουν κ.λπ.). Τους ζητάμε ακόμη να μετασηματίσουν το κείμενο με αλλαγές στους ρόλους και να διαφοροποιήσουν έτσι την εξέλιξη της ενδοκειμενικής δράσης. Θα μπορούσαν π.χ. να αντιστρέψουν ρόλους π.χ. τα παιδιά να μην αγαπούν τα ζώα του δάσους ενώ ο εμπρηστής να έγινε ο μεγαλύτερος προστάτης του. Ακόμη μπορούν να κάνουν προσθήκη ή αφαίρεση προσώπων-ρόλων π.χ. τα παιδιά της ιστορίας να έχουν φίλους που θέλουν να 'σκοτώσουν τα ζώα' ή να έλειπε ο συνοδός και ο δάσκαλος από την υπόθεση και να ζούσαν στο δάσος τελείως μόνα τους. Να φανταστούν επίσης διαφορετική κατάληξη, το ίδιο αισιόδοξη όπως είναι του κειμένου ή ακόμη και άσχημη.

- Μπορούμε να εμπνεύσουμε το παιδί λέει ο Τζιάνι Ροντάρι (1985) εάν δώσουμε στη μνήμη του το κατάλληλο ερέθισμα. Τέτοια ερεθίσματα λειτουργούν με την αναζήτηση και ομαδοποίηση φράσεων ή λέξεων που περιέχουν ένα θεματικό μοτίβο (π.χ. ζώα και φυτά του δάσους, φρούτα του δάσους, καιρικές συνθήκες, μυθολογικά στοιχεία, απειλές-κίνδυνοι κ.λπ.), μια αίσθηση (π.χ. ήχοι, μυρωδιές, γεύσεις...), συναισθήματα των ηρώων, ποιήματα - ύμνοι-τραγούδια κ.λπ.. Κάθε ομάδα καλείται να δημιουργήσει ανάλογες ομαδοποιήσεις, με μορφή αλφαβηταρίου, λίστας, λευκώματος έντυπου ή ηλεκτρονικού κ.λπ.. Επειδή τα μέλη κάθε ομάδας θα χρειαστεί να συνεργαστούν και εκτός σχολικού χρόνου και τόπου, θα μπορούσαν να επικοινωνούν ηλεκτρονικά με ασύγχρονο τρόπο μέσω ενός wiki για να συνδιαμορφώνουν τα κείμενά τους.

- **Δραματοποίηση:** Τα παιδιά καλούνται να δραματοποιήσουν το μυθιστόρημα αφού πρώτα όλα μαζί προτείνουν και δημιουργήσουν ορισμένες σκηνές που αναπαριστούν τα γεγονότα και τις καταστάσεις του λογοτεχνικού έργου. Ύστερα κάθε ομάδα θα αναλάβει να παρουσιάσει στην ολομέλεια μία από τις σκηνές που επέλεξε. Τα ίδια τα παιδιά φροντίζουν με απλά υλικά και μέσα να ετοιμάσουν κοστουμια κ.λπ..
- **Θεατρικό παιχνίδι:** Θα μπορούσαμε αντί να ζητήσουμε από τα παιδιά να χαρακτηρίσουν ορισμένους ήρωες του βιβλίου π.χ τον Αλέξη, το Στέφανο, το Βίκτωρα το γεωπόνο, την Κασσάνδρα, κ.λπ., η μία ομάδα να αναφέρει στην άλλη τις λέξεις ή τις φράσεις του κειμένου που χαρακτηρίζουν τους παραπάνω ή άλλους ήρωες, ώστε να τους μαντέψουν. Ακόμη ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εκφράσουν με λόγο, κίνηση, τραγούδι, μορφασμό το νόημα της φράσης ή της λέξης που ακούν π.χ. Ο Αλέξης μπορεί να συνδεθεί με την ερωτηματική φράση «υπάρχουν τίγρεις;» γιατί το δάσος του ήταν άγνωστο και τον τρόμαζε. Ο Στέφανος με τη φράση «Μην απογοητεύεσαι», θέλοντας να εμψυχώσει τον Αλέξη που ήταν πολύ φοβισμένος. Ο Βίκτωρας ο γεωπόνος, με τα λόγια «Έλα να σου δείξω μια καινούρια ποικιλία πεύκου», γιατί προσπαθούσε να διασταυρώσει διάφορα είδη φυτών και να δημιουργήσει καινούριες ποικιλίες, η Κασσάνδρα με τα περιπαιχτικά λόγια του Μαρίνου «θα ήσουν πολύ όμορφη νέγρα!» εξαιτίας της λάσπης του βούρκου, μέσα στον οποίο έπεσε.
- **Αναζητούμε και διαβάζουμε και άλλα βιβλία που έχουν ως θέμα τους το περιβάλλον, τη φύση, το δάσος.** Ζητούμε από τα παιδιά να φέρουν άρθρα και φωτογραφικό υλικό από εφημερίδες ή περιοδικά και τα σχολιάζουμε. Παρακολουθούμε όλη η τάξη ένα ντοκιμαντέρ για τη ζωή στο οικοσύστημα του δάσους, παρατηρούμε τη συμπεριφορά των ζώων και των ανθρώπων που εκμεταλλεύονται το δάσος και επισημαίνουμε θετικές και αρνητικές πλευρές. Μπορούμε επίσης να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με ανθρώπους της περιοχής μας, ευαίσθητοποιημένους σε περιβαλλοντικά θέματα, και τα παροτρύνουμε να τους πάρουν συνέντευξη ή τους καλούμε στο σχολείο να μας μιλήσουν.
- **Εικαστική δημιουργία:** Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν με όποια υλικά θέλουν ό,τι θέλουν σχετικά με το βιβλίο που διάβασαν. Ακόμη μπορούμε να τους ζητήσουμε να ζωγραφίσουν στην ίδια κόλλα χαρτιού που είναι χωρισμένη στη μέση δύο αντίθετες καταστάσεις από το μυθιστόρημα που διάβασαν. Ζωγραφίζουμε όλοι μαζί ή χρησιμοποιούμε τεχνικές κολλάζ για να αναπαραστήσουμε μια σκηνή του έργου π.χ. τη σκηνή στην οποία τα παιδιά ραβδίζουν τις καστανιές και η γη από κάτω μοιάζει σαν ακρογιάλι με αχινούς. Μπορούμε να τους παροτρύνουμε χωρισμένοι σε ομάδες να σχεδιάσουν μια αφίσα που να περιέχει εικόνα και κείμενο και να εκφράζει ένα οποιοδήποτε μήνυμα σχετικό με τις περιβαλλοντικές αξίες που το βιβλίο υπονοεί ή να δημιουργήσουν ένα σελιδοδείκτη. Τις αφίσες τις υπογράφουν και τις τοιχοκολλούν στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου ή τις παραθέτουν σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα του σχολείου τους για να τις διαβάσουν οι συμμαθητές των υπόλοιπων τάξεων, οι γονείς τους. Μπορούν να τις τοιχοκολλήσουν και σε δημόσιους χώρους για να ενημερωθούν και να ευαίσθητοποιηθούν άλλοι πολίτες της περιοχής τους. Για να είναι αμεσότερη η επαφή με το βιβλίο που διάβασαν, τούς βάζουμε την ώρα που ζωγραφίζουν σχετική μουσική.

□ *Μετά την ανάγνωση (2-4 ώρες)*

Στη φάση αυτή οι μαθητές αναγνώστες γίνονται μαθητές δημιουργοί. Σε ατομική ή ομαδική βάση, στο σχολείο ή ευρύτερα παράγουν και εκφράζουν το δικό τους λόγο, όχι μόνο στενά σε σχέση με το εν λόγω βιβλίο ή τα άλλα κείμενα που διάβασαν αλλά γενικότερα για το θέμα περιβάλλον. Έτσι, αφενός αποτιμάται το πρόγραμμα, μέσα από τις γνώσεις που αποκόμισαν τα παιδιά, τις αντιλήψεις που σχημάτισαν και τα συναισθήματα που ένιωσαν και αφετέρου διαχέονται τα αποτελέσματά του. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Γλωσσικές δραστηριότητες: Παίζουμε το παιχνίδι με τα χαρτάκια των ερωτήσεων και των απαντήσεων. Οι μισοί μαθητές είτε ατομικά είτε στις ομάδες τους γράφουν ερωτήσεις και οι άλλοι μισοί απαντήσεις σχετικές με το θέμα που διαπραγματεύτηκαν και στη συνέχεια τις διαβάζουμε εναλλάξ. Φτιάξουν επίσης ομαδικά, ακροστιχίδες, σταυρόλεξα, κρυπτόλεξα κ.λπ που συνδέονται με το βιβλίο και τα δίνουν σε άλλη ομάδα να τα λύσει. Γράφουμε ένα μυθιστόρημα όλοι μαζί σε μία κόλλα χαρτί, κρατώντας μόνο τα ονόματα των ηρώων, ή μόνο το θέμα που στην προκειμένη περίπτωση αφορά τη ζωή στο δάσος. Γράφει ένας μαθητής μία πρόταση, και συνεχίζει ο επόμενος αφού διαβάσει όλες τις προηγούμενες. Στο τέλος διαβάζεται ολόκληρη η ιστορία ενώπιον όλων των μαθητών. Το παραγόμενο υλικό μπορεί να αναρτηθεί στη σχολική ιστοσελίδα.
- Εκδηλώσεις: Παρουσιάζουμε το πρόγραμμα στους άλλους μαθητές του σχολείου ή στους γονείς σε ειδική εκδήλωση. Συνεργαζόμενοι με το διδακτικό προσωπικό και το σύλλογο των γονέων επικοινωνούμε με τη συγγραφέα και την παρακαλούμε να επισκεφθεί το σχολείο μας για να τη γνωρίσουμε και δια ζώσης και όχι μόνο μέσω των βιβλίων της. Αν γίνει αποδεκτή η πρόσκληση προετοιμαζόμαστε για την επίσκεψη με ανάγνωση και άλλων της έργων, με τη δημιουργία έκθεσης με το εικαστικό ή άλλο υλικό που προέκυψε από την παραπάνω διδασκαλία, με την οργάνωση της υποδοχής και της εκδήλωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος, Β.-Δελώνης, Α.(1986).*Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο*. Αθήνα: Πατάκη.
- Αναγνωστοπούλου, Δ.(2002). *Λογοτεχνική πρόσληψη στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκη.
- Γεωργόπουλος, Α.(2002).*Περιβαλλοντική ηθική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γκίβαλου-Κατσίκη, Α.(1997).*Το θαυμαστό ταξίδι-Μελέτες για την Παιδική Λογοτεχνία*, Αθήνα: Πατάκη.
- Γκίβαλου-Κατσίκη, Α., Καλογήρου, Τζ., Χαλκιάδακη, Α. (2008). *Φιλαναγνωσία και σχολείο*. Αθήνα: Πατάκη.
- Δερμιτζάκης, Μ.(2002). «*Οικολογία και Παιδική Λογοτεχνία. Μια Περίπτωση Πρόσληψης*». Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Τόμος Β΄, Έκδοση Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, στο www.peri-grafis.com
- Dewey, J.(1934 [1980]). *Art as Experience*. USA: The Penguin Group.
- Efland, A. (2002). *Art and Cognition*. New York: Teachers College Press.
- Ιατρού, Γ. &Μαρδίρης, Θ.(1996).*Οικολογία, Κοινωνία, Εκπαίδευση. Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα*. Αθήνα: Νέα Σύνορα- Λιβάνης.
- Κανατσούλη, Μ.(2005) «*Οικολογία και Παιδική Λογοτεχνία*», στο Γεωργόπουλος, Α.Δ. (επιμ.), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Gutenberg.

- Καρακίτσιος, Α.(2005). «Ανάγνωση Κειμένων Παιδικής Λογοτεχνίας με Οικολογικό Περιεχόμενο», στο Γεωργόπουλος, Α.Δ. (επιμ.), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.Gutenberg.
- Καρτσάκης, Α. «Το ολόκληρο λογοτεχνικό έργο στη σχολική πράξη», ανασύρθηκε 18/12/2014 <http://users.sch.gr/sfscholiki/files/mathimata/didaskalia-olokl-logotexn-ergou.pdf>
- Kokkos, A. (2010). Transformative Learning through Aesthetic Experience: Towards a Comprehensive Method. *Journal of Transformative Education*, 8, 153-177.
- Μπουλούμπασης, Χ. (2001). Η ‘διδασκαλία του ολόκληρου λογοτεχνικού έργου’ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Διαδρομές, Τεύχος 3*, σ.212-234
- Νέα Προγράμματα Σπουδών, Ψηφιακό Σχολείο
- <http://digitalschool.minedu.gov.gr><http://digitalschool.minedu.gov.gr><http://digitalschool.minedu.gov.gr>
- Παπαδάτος, Ι.(2003). *Τα περιβαλλοντικά προβλήματα στην ελληνική παιδική πεζογραφία (1975-1990)-Κοινωνιοπαιδαγωγική-Λογοτεχνική προσέγγιση* (Διδακτορική Διατριβή).Αθήνα:Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Ποσλιανέκ, Κ.(1996). *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα / μτφρ. Στέση Αθήνη. Αθήνα: Καστανιώτης.*
- Ροντάρι, Τζ.(1985) *Η Γραμματική της Φαντασίας: Πώς να φτιάχνουμε ιστορίες για παιδιά.* Αθήνα: Τεκμήριο.
- Φλογαΐτη, Ε.(1993).*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.* Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, σ. 103-109.
- Φρυδάκη, Ε. (2003).*Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας.* Αθήνα: Κριτική.
- Ψαραύτη, Λ.(2000). *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους.* Αθήνα: Πατάκη.